

Bog anmeldelse.

Harald Westergaard: Den ældre Nationaløkonomis Opfattelse af det sociale Spørgsmaal. Et Brudstykke af Nationaløkonomiens Historie. Kbhvn., forlagt af Universitetsboghandler G. E. C. Gad. 1896. (136 S.).

Det foreliggende Arbejde, der oprindeligt fremkom som Program til Universitetets Reformationsfest, men her foreligger i Særtryk, er af stor Interesse, og dets Forfatter fortjener en varm og oprigtig Tak derfor. Han gør Rede for et særdeles anseligt Antal Forfattere — franske, engelske og tyske, fra det attende og Størstedelen af det nittende Aarhundrede, — men det omfattende Stof har ingenlunde gjort Fremstillingen tung eller besværlig; tværtimod lykkes det Forfatteren helt igennem at beherske Stoffet og at fastholde Læserens Opmærksomhed.

Forfatteren kunde, naar han vilde belyse »den ældre Nationaløkonomis Opfattelse af det sociale Spørgsmaal«, i Stedet for at gennemgaa en saa talrig Forfatter-Skare, have udvalgt nogle enkelte store Typer blandt de ældre Nationaløkonomer og udførligere have gennemgaaet dem. Han svarer: »at dette ikke vilde have været nok«; »det er ikke ved deres egne Skrifter, at Mestrene have vundet saa stor Indflydelse paa

Bog anmeldelse.

Harald Westergaard: Den ældre Nationaløkonomis Opfattelse af det sociale Spørgsmaal. Et Brudstykke af Nationaløkonomiens Historie. Kbhvn., forlagt af Universitetsboghandler G. E. C. Gad. 1896. (136 S.).

Det foreliggende Arbejde, der oprindeligt fremkom som Program til Universitetets Reformationsfest, men her foreligger i Særtryk, er af stor Interesse, og dets Forfatter fortjener en varm og oprigtig Tak derfor. Han gør Rede for et særdeles anseligt Antal Forfattere — franske, engelske og tyske, fra det attende og Størstedelen af det nittende Aarhundrede, — men det omfattende Stof har ingenlunde gjort Fremstillingen tung eller besværlig; tværtimod lykkes det Forfatteren helt igennem at beherske Stoffet og at fastholde Læserens Opmærksomhed.

Forfatteren kunde, naar han vilde belyse »den ældre Nationaløkonomis Opfattelse af det sociale Spørgsmaal«, i Stedet for at gennemgaa en saa talrig Forfatter-Skare, have udvalgt nogle enkelte store Typer blandt de ældre Nationaløkonomer og udførligere have gennemgaaet dem. Han svarer: »at dette ikke vilde have været nok«; »det er ikke ved deres egne Skrifter, at Mestrene have vundet saa stor Indflydelse paa

deres Samtid og Eftertid«; Mestrenes egne Skrifter »blive kun grumme lidet læste«; »det er ikke gennem Mestrenes egne Udviklinger, at deres Ideer naa ud i Befolkningen; det er deres Disciple af forskellig Art, som udføre dette Arbejde; det er Talere i Parlamenter, Publicister, Forfattere af populære og mer eller mindre elegante Lærebøger, som have denne Opgave. Det er da ogsaa disse Mænd, som bære Ansvar for, hvorledes de enkelte Tidsaldre have opfattet Nationaløkonomiens Grundsætninger og deres Ophavsmænd«. Skønt dette Ræsonnement har sin Berettigelse, kunde det dog være, at Forfatteren havde gjort bedre i helt at ignorere den store Masse af smaa og meget smaa Profeter; — havde han udvalgt sig nogle faa store Typer, vilde han have vundet Plads; han vilde saa have kunnet uddybe sin Fremstilling, og maaske vilde en Fremstilling, der gik mere tilbunds i de enkelte ledende Forfattere, have været endnu mere lærerig.

Det »Længdesnit gennem den nationaløkonomiske Literatur med det sociale Spørgsmaal for Øje«, som Forf. har foretaget, begynder med det attende Aarhundrede og fortsættes videre gennem Størstedelen af det nittende Aarhundrede, gennem »Individualismens Tidsalder«, men naar, da Forf. netop kun har villet belyse den ældre Nationaløkonomis Stilling, ikke ind i den »socialpolitiske« Tidsalder, eller »Statssocialismens« eller Ny-Merkantilismens Tidsalder. Det berører kun de tre Lande, Frankrig, England og Tyskland, og tager ikke Hensyn til den samtidige socialistiske Literatur. Sin literærhistoriske Fremstilling indleder Forfatteren med en sammentrængt, men interessant Skildring af »Tilstanden i det attende Aarhundrede«,

og han -- der forøvrigt »har holdt sine egne Anskuelser i Baggrunden for med desto større Tydelighed at lade Forfatterne træde frem hver med sin Opfattelse« -- slutter derefter Bogen med et »Tilbageblik«.

»Sammenligner man«, bemærker Professor Westergaard i dette »Tilbageblik«, »sammenligner man den nuværende Perodes Nationaløkonomi med den foregaaende, føler man en slaaende Modsætning i videnskabelig Henseende. Den har gjort et stort Fremskridt, som tydeligt lægger sig for Dagen i, at den er bleven usikker og erkender sin egen Uvidenhed, hvor den individualistiske Nationaløkonomi — Manchestertheorien som Slagordet hedder — lagde en urokkelig Tro for Dagen paa fastslaaede Dogmer.« Heri maa man unægtelig være enig med Forfatteren; ogsaa Anm. har et stærkt Indtryk af den moderne Nationaløkonomis komplette Usikkerhed. »Den moderne Nationaløkonomis Standpunkt overfor ethvert Spørgsmaal er« — fortsætter Professor Westergaard — »saa at sige blevet det: intet Standpunkt at tage«. Ogsaa dette er træffende sagt. »Dens Fortrin«, hedder det videre, »skal ikke ligge i at fastslaa dette eller hint, men i en rolig Diskussion af de mange store Spørgsmaal, ubekymret om, »hvem der finder Sandheden, naar den blot bliver fundet«. Ja: naar den blot bliver funden! Den moderne Nationaløkonomi er naaet frem til den sokratiske Visdom: at vide, at man intet véd.

Altsaa: de ældre Nationaløkonomer var selvsikre, — Nutidens Nationaløkonomer ere fuldblods Skeptikere. Pendulet befandt sig i Kulsviertroens Yderpunkt, — og svingede derfra over til det modsatte Yderpunkt: den rene Skepsis. Dette er det, som Forfatteren be-

tegner som »det store Fremskridt« i videnskabelig Henseende.

Professor Westergaard fortsætter derefter med følgende Bemærkninger: »Ogsaa i en anden (end den videnskabelige) Retning er der en stor Modsætning. De Tanker, som ligge i Tiden, var vidtforskellige fra dem, som kom frem i Individualismens Periode. Overhovedet se vi det i Nationaløkonomiens Historie bekræftet, at Menneskeslægtens Tankeliv gaar i Svingninger. Har det fundet et Yderpunkt, drives det med voxende Fart tilbage til det modsatte Yderpunkt for da atter at søge Vejen tilbage. Og medens disse Svingninger foregaa, skifte Forholdene Udseende; paa sin Vej frem og tilbage træffer Menneskeaaanden stadigt ny Opgaver, eller i alt Fald ny Former for de gamle Opgaver. Vi se til en Begyndelse den naive merkantillistiske Forestillingskreds, med de mangfoldige Lægemidler for Samfundets Saar, hvert til sit Brug, alle lige ufejlbarlige, naar blot en kraftig, stadigt indgribende Statsmagt er tilstede. Denne Opfattelse brydes med en mægtig Tankebevægelse, der kræver Frihed paa alle Omraader af Erhvervslivet som et eneste ufejlbarligt Universalmiddel, — maaske ogsaa med en stærk Statsmagt i Ryggen til Værn for Friheden. Der opstaar herved efterhaanden et nyt Ideal for Samfundslivet. I Friheden til at handle som man vil, ser man den nødvendige og tilstrækkelige Betingelse for et lykkeligt Samfund: ved at handle efter sin egen Interesse, handler man samtidigt uden at vide det efter alle Andres. Under stadige Sejre tilspidises Fordringen om Frihed mere og mere, og Nationaløkonomiens Repræsentanter fastholde den i en vis Periode som oftest,

selv hvor de faktiske Forhold drage i modsat Retning, og det Punkt derfor naas, der kan kaldes National-økonomiens Lavmaal, fordi den, i sit snævre Syn paa Statens Opgave og Samfundets Liv og Udvikling, ikke længere, som Ad. Smith og Turgot, har hele Samfundets Tarv for Øje, men nærmest tænker paa enkelte Klasser og paa enkelte Sider af Erhvervslivet. Jo mere denne Fordring om økonomisk Frihed, eller snarere økonomisk Anarki, stilles paa Spidsen, desto mere føle store Samfundsklasser sig brøstholdne derved, og Pendulet drives da tilsidst tilbage med voxende Fart for at finde det Midtpunkt, hvor det dog aldrig faar Lov at hvile, før Menneskeslægtens Liv engang er tilendebragt. — Denne tilbagevendende Bevægelse er det, der for Tiden hersker.«

Adskillige Forfattere betegne den nu herskende tilbagegaaende Bevægelse som »Statssocialisme«, idet der ytrer sig en stigende Tendens til at drage Erhvervsvirksomheder ind under Staten. Hvor langt vil Pendulet nu svinge videre i den statssocialistiske Retning? Professor Westergaard svarer: »det er sandsynligt, at Pendulet vil svinge endnu længere frem; hvor det vil standse, kan Ingen vide. Men der er en overvejende Sandsynlighed for, at det aldrig vil naa helt ud til det Punkt, da Staten har overtaget al økonomisk Virksomhed, saa at der ikke er nogen Side af Erhvervslivet, der aabner et Spillerum for Individets Frihed, og den socialistiske Stat saaledes er realiseret. Naar Staten f. Ex. kan drive Jernbaner uden at henfalde i Bureaukrati, saa er det et stort Spørgsmaal, om dette ikke forklares ved, at denne Virksomhed foregaar midt i et producerende Samfund, at der altsaa

er et stort Publikum i fri Erhvervsvirksomhed, hvis Kritik stadig er vaagen, og som idelig stiller Krav paa Fremskridt. Jo mere Statens Virksomhed udvider sig udover en vis Grænse, desto mere vil det føles i Befolkningen som et Tryk, og det Øjeblik maa da med Nødvendighed komme, da Bevægelsen i Retning af Statssocialisme gaar i Staa, og de fri Virksomheders Talsmænd atter faa Ørenlyd. Da vil Pendulet bevæge sig tilbage.«

Man kunde maaske ogsaa, udvikler Prof. W., »sige, at Udviklingen bærer hen imod en Slags oplyst Merkantilisme, og at det Ideal, der foresvævede det 18. Aarhundredes Kameralister, i mangfoldige Retninger virkeliggøres nu. Det er en mere human Virksomhed, der udfoldes; medens hin Tids Merkantilister havde mere Øje for Industrien end for Arbejderne, saa er nutildags Hensynet til de arbejdende Klasser kommet i Forgrunden. Men iøvrigt er der en Mængde slaaende Lighedspunkter.« Professor Westergaard henviser til den genopvaagnede Protektionisme, til den stadige Udvidelse af Statens Opgaver, til forskellige »Tegn til at Merkantilismens Luxustheori er ved at vende tilbage«, til adskilligt Sværmeri i Nutiden for lavslignende Institutioner o. a. m. »En saadan Sammenligning mellem vor Tid og den gamle kameralistiske Tidsalder maa selvfølgelig ikke føres til Yderligheder. Da vil det vise sig, at denne Sammenligning halter, som alle Billeder og Paralleler. Men en slaaende Lighed er der dog. Det gaar som saa ofte i Livet, at Bedstefader og Barnebarn ligne hinanden mere end Fader og Søn. Og naar man gør sig denne Lighed klar og kender Bedstefaderens Skæbne, vil man have lettere

ved at forstaa og retlede Barnebarnets Ønsker og Længsler.«

Altsaa: Merkantilisme --- Liberalisme — Stats-socialisme eller oplyst Merkantilisme; Bedstefader — Fader — Søn. Man maa sige, at »Faderen« har en paafaldende ringe Lighed baade med sit Ophav og med sit Afkom.

»Naar man kender Bedstefaderens Skæbne, vil man have lettere ved at forstaa og retlede Barnebarnets Ønsker og Længsler.« Ja, man burde have lettere ved at »retlede« Barnebarnet. Og denne »Retledning« maatte blive — en Advarsel. Thi »Bedstefaderen« har — hvad end Nationaløkonomerne af den »historiske« Retning sige — ført et saare brødefuldt Liv, ja har overhovedet ikke meget andet end Synder paa sin Samvittighed.

Men man burde ogsaa bestræbe sig for at indpuste Sønnen Agtelse for sin Fader, — thi denne Fader var ingenlunde nogen foragtelig Person. Han var ganske vist kun et Menneske, og havde altsaa sin Begrænsning, sine Svagheder og Skrøbeligheder. Men han var et ædelt Menneske, — ikke blot Turgot var, hvad Prof. W. erkender, en ædel Skikkelse, »en af de ædleste Skikkelser i det sociale Spørgsmaals Historie«, men ogsaa en stor Mængde af hans liberale Efterfølgere udmærke sig ved deres rene, idealistiske Opfattelse. Og de var ikke blot Idealister; de havde tillige en god praktisk Forstand, en klar Forstaaelse af, hvad det praktiske Liv udkrævede. Derfor have de udrettet noget.

Her er det da, at Anmelderen vil tillade sig en Anke mod Professor Westergaards Skrift: det skifter

ikke helt igennem Lys og Skygge ligelig. I det Afsnit, som hedder »Individualismens Tidsalder«, blotter Forfatteren Svaghed paa Svaghed hos de liberale Økonomer. Dertil vilde der ikke være noget at sige, naar ogsaa de gode Sider fremhævedes. Dette sker imidlertid kun i forholdsvis ringe Grad. Flygtigt indrømmes det vel, at »paa adskillige Punkter faldt nu ganske vist Nationaløkonomiens Opfattelse i denne Tid sammen med Arbejdernes Tarv. Det Frigørelsesarbejde, der trængtes til paa mange Omraader, var endnu ikke fuldbyrdet.« Men denne Indrømmelse forekommer Anmelderen altfor svagt formuleret. Hvis man vil danne sig en Forestilling om Omfanget af det »Frigørelsesarbejde«, der ved Aarhundredets Midte endnu stod tilbage at fuldbyrde paa mange Omraader, behøver man jo, for Danmarks Vedkommende, blot at tænke paa, hvad der under Liberalismens Indflydelse blev gennemført i et saa kort Tidsrum som Frederik den Syvendes Regeringstid. Gennem hundrede Aar, fra Gournay og Turgot og ned til Mænd som Bastiat, der af Prof. W. agtes saa ringe, har Liberalismen udrettet et ganske godt Stykke Arbejde, for hvilket ikke mindst Arbejderne skylder den Tak. Den har gjort det lettere for Arbejderen at arbejde og at høste Frugten af sit Arbejde. Arbejderen, der tidligere laa trykket til Jorden, ham har den tilraabt: rejs dig! Og han har rejst sig. Den har lært »Arbejdstageren« at se »Arbejdsgiveren« lige i Øjnene. Den har slettet mangan en social Fordom, mangan en social Ulighed. Den har lært os at stole paa os selv. Og Selvhjælp er mere værd end Statshjælp.

A. P.-St.